

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ISSN: 2992-8902

Digital
Object
Identifier

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
SYSTEM-CENTRE

74-91 XALQARO DARAJA

MAXSUS SON, 2024

IJTIMOIY, IQTISODIY, SIYOSIY, ILMIY, OMMAKOP JURNAL

2024-YIL 18-19-APREL

**"RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AGROIQTISODIYOT VA
BUXGALTERIYA HISOBINING DOLZARB MUAMMOLARI VA
ULARNING YECHIMLARI" PROFESSOR NURILLA SULAYMONOVICH
SANAYEV TAVALLUDINING 85 YILLIGIGA BAG'ISHLANGAN**

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI, 2024

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 678 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 19-aprel kuni ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Benazir ustozni yod etib	10
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti jamoasi	
Qishloq xo'jaligi taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari.....	12
Yunusov Xudaynazar Beknazarovich	
Agroklasterlarda biznes jarayonlari moliyaviy natijalari hisobini takomillashtirish	14
Alikulov Abdimo'min, Koshkaldal Irina	
Assessment of the ESG rating of banks.....	19
Ruziyeva Elvira, Eshmuradov Ulugbek	
Contract Preferences of Smallholders: Evidence From a Study on Potato Production in Uzbekistan	24
Sanaev Golib, Sanaeva Rakhima, Nurullaev Ulmasjon, Nurullaeva Bakhora, Sanaev Anvar	
Taxation Systems in the Agricultural Production Sphere in the Context of Resistance to Shadow Economy	34
Koshkaldal Iryna, Dombrovska Olena, Alikulov Abdimumin	
Factors Influencing Farmers' Cooperation in Irrigation: A Study of Samarkand Province, Uzbekistan	39
Tadjiev Abdusame Abduxamidovich	
Xalqaro standartlar asosida qishloq xo'jaligida kapital qo'yilmalar hisobi hamda hisobotlarini takomillashtirish.....	43
Xasanov Baxodir Akramovich, Egamberdiyeva Salima Rayimovna, Raxmatov Jonibek Ismoil o'g'li	
Tijorat banklarida ichki auditida muhimlik va auditor riski masalalari.....	50
Ibragimov Abdugapur Karimovich, Qo'ldoshev Dilshod Melixurozovich	
Agroklasterlar ichki sotish jarayonida transfert baholarni belgilashni tashkiliy-uslubiy jihatlarini	57
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Auditda regression tahlilni qo'llashning xususiyatlari	64
Tajekeev Ziyatdin Kobeyisovich	
Uzumchilik fermer xo'jaliklarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish.....	67
Ibragimov Mansur Mardonovich	
Xalqaro standartlar asosida qishloq xo'jaligida aktivlarni tasniflash, ularning hisobi va hisobotini takomillashtirish.....	71
Egamberdiyeva Salima Rayimovna	
The Place of Digitalisation in the Rural Areas Development of Ukraine.....	76
Riasnianska A. M., Kniaz O. V.	
Yalpi ichki va hududiy mahsulotning ko'payishida faol tadbirkorlikning o'rni	79
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, Nazarova Maryam Sharipovna	
Inflyatsion targetlash rejimining pul-kredit siyosatini amalga oshirishdagi ahamiyati	84
Fayziyev Oybek Raximovich	
Asalarichilikning qishloq xo'jaligi iqtisodiyotidagi o'rni va uni rivojlantirish istiqbollari.....	89
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Uzumchilik majmuining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi va uning tamoyillari.....	94
Boltayev Nazarbek Narzullayevich	
Mintaqaviy klasterning xususiyatlari.....	98
Urdushev Hamrakul	
Considerations for Bolstering Entrepreneurship in the Evolution of the Domestic Economy	102
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna	
Chorvachilik tarmog'ida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	107
Kudratov Rizo Turdibayevich, O'roqov Feruz Ibodullayevich	
Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishning hududiy jihatlarini	112
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Nazarova Maryam Sharipovna	

Yalpi ichki mahsulot va uni hisoblashni takomillashtirish yo'llari.....	117
Xalmurzaev Mansur, Abdushukurov Xondamir	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida tovar-moddiy qiymatliklar hisobini takomillashtirish yo'nalishlari.....	122
Raximova Umida Rabbimovna	
Mamlakatimiz agrar tarmog'ida innovatsiyalarga asoslangan tadbirkorlikni rivojlantirish.....	127
Olimova Nodira hamrakulovna	
Banklarda ichki auditni xalqaro audit standartlari asosida takomillashtirish.....	131
Rizayev Nurbek Qodirovich, Boymatova Chinora Ilxomovna	
Agroklastarlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlari hisobini takomillashtirish.....	137
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Ibodullaev D., Abdushukurov Xondamir Botiraliyevich	
Davlat budjetida boshqaruv xarajatlarini moliyalashtirishni takomillashtirish yo'llari va xarajatlarining optimallashtiruv muammolari.....	142
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna	
Bandlikni ta'minlash va kambag'allikni qisqartirishni yuzaga keltiruvchi sabablar hamda ularning yechimi.....	146
Ahmatoва Qunduzbonu Asliddinovna, Sunnatullayev Musurmon Sunnatullo o'g'li, Salamov Ibroxim	
Global iqtisodiy rivojlanish sharoitida yashil iqtisodiyot muammolari	151
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Musurmonov Nodirbek Ahmadovich	
Menejer boshqaruvida boshqaruv mehnati va guruhlar dinamikasi	155
Xasanova Sitara Islamovna	
G'allachilik klasterlarida buxgalteriya hisobi shakllarini takomillashtirish.....	158
Yuldashev Sherali Xaitovich	
Современность услуг агропромышленного комплекса в условиях инновационной экономики положение дел	163
Тураев Баходир Хатамович, Рузиев Хамрокул Жураевич	
Влияние внешних факторов на эффективность производства животноводства.....	170
Хамдамова Насиба Аблакуловна	
Banklarda ichki auditni rejalashtirish masalalari.....	173
Ibragimova Iroda Rashid qizi, Safarov Abdumajit Abdixamidovich	
The Importance of Digital Technologies in the Development of Agriculture.....	179
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish o'zini o'zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solish shakli sifatida.....	182
Pardayeva Ozoda Mamayunusovna, Javmanov Jamshed Abdusamatovich	
O'zbekiston pensiya tizimida pensiya hisoblash va to'lashni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribasini uyg'unlashtirish.....	186
Xasanov Baxodir Akramovich, Nurmanov Din-Axmed Tileubayevich	
Uzumchilik mahsulotlari eksportini oshirish omillari	193
Ibragimov Mansur Mardonovich	
Korxonalarning xo'jalik faoliyati hisobining mohiyati, ahamiyati va hisob turlari.....	196
Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich, Tilabov Shohruh Baxriddin o'g'li, Irisboyev Raxmatilla Shavkat o'g'li	
Raqamli iqtisodiyotning o'zbekistondagi holati va uning rivojlanish istiqbollari	200
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Abdullayev Sanjar Sayfiddin o'g'li, Sunnatullayev Musurmon Sunnatulla o'g'li	
Fermer xo'jaliklar faoliyatida investitsiyalarning o'rni.....	204
Nomozova Mahliyo Mamirjon qizi, Yuldashev Muhammad Utkir o'g'li, Solijonova Diyora Xaydarali qizi, Saydullayev Akbarali Akram o'g'li, Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Raqamli iqtisodiyotning o'rni va joriy etishdagi imkoniyatlari.....	209
Salamov Ibroxim, Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Ummatov Begzod Ikrom ugli, Bekpolatov Sultonxon Sherzod ugli	
Raqamli iqtisodiyot sharoitda asosiy vositalarni hisobga olishni takomillashtirish.....	214
Xatamov Kobil Xayriyevich, Sodiqov Xayrulla Sattorovich	
Improving Cost Accounting for Sales of Agricultural Products in Farms	218
Abdimumin Alikulov, Ulugbek Eshmuradov, Khondamir Abdushukurov	

Servis korxonalarini raqamli iqtisodiyotga o'tkazishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	224
Kurbanova Raxima Jamshedovna	
Raqamli iqtisodiyotning bugungi kundagi holati.....	228
Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Eshimova Gulandom Botir qizi, Daniyarov Xurshid Baxtiyarovich	
Qoramolchilikda ozuqa ta'minotini yaxshilash yo'llari	233
Nurullayev Ulug'bek Uytalovich, Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida faol tadbirkorlikning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi o'rni	236
Ibroxim Salomov, Roziyeva Gulxayo Chorievna	
Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	242
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Isaxonov Shaxzodjon Nurali o'g'li	
O'zbekiston chorvachiligidagi muammolar va ularning yechimi.....	246
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Esirgapov Diyor Akramovich, Ulmasov Tohir Suvonqulovich	
Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning o'rni va ahamiyati	249
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Ulmasov Amirxon Rasul o'g'li, Botirov Bekzod Ulug'bek o'g'li	
Механизмы и инструменты финансирования малых и средних сельскохозяйственных предприятий (На примере Центральноазиатского региона).....	253
Худойбердиева Асила	
Agroklastarlarda kapital qo'yilmalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	259
Irisboyev Rahmatillo Shavkat o'g'li, Jo'rayeva Diyora Olimjonovna, Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Milliy iqtisodiyotda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rolini oshirishning ustuvor yo'nalishlari	265
Saidxonov Akmalxon	
Improving Accounting and Auditing of Inventories in Agricultural Clusters	269
Raximova Umida Rabbimovna	
Maishiy xizmatlar sohasining rivojlanish tendensiyalari va kambag'allikni qisqartirishdagi o'rni.....	272
Rajabov Navruzbek Azimjonovich	
Chorvachilik tarmog'ida mahsulotlarni qayta ishlash samaradorligini oshirish imkoniytlari	277
Salomov Ibroxim, Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Hotamov Adhamjon Asqarjon o'g'li	
Порядок применения и актуальность международных стандартов финансовой отчетности в деятельности коммерческих банков и предприятий	282
Нарзиева Гузал Бахтиёровна, Хомидов Асилбек Отабек угли, Асомиддинов Хусан Асомиддин угли, Болтабаев Диёрбек Омондурди угли	
Savdo korxonalarida segmentar hisobning o'rni va ahamiyati	286
Mardonov Mamed Shavkatovich, Bobomuradova Sarvinov Ziyadullayevna	
Livestock Development Problems and Prospects in Uzbekistan	289
Khamdamova Nasiba Ablakulovna, Ulmasova Oyul Bakhtiyarovna, Xudayberdiyeva Marifat Umarovna	
Понятие и учет капитальных вложений в агрокластерах.....	292
Жураева Диёра Олимджановна	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini innovatsion modernizatsiyalashda iqtisodiy samaradorlikni hisoblash metodini takomillashtirish	297
Kurbanova Raxima Jamshedovna, Umurzoqova Sevinch Karim qizi	
Tarmoq mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishda innovatsion texnologiyalarni qo'llashning iqtisodiy samaradorligi	301
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayho Salaxiddinovna	
Maishiy xizmatlar sohasini tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirishda raqamli innovatsion texnologiyalarning roli va ahamiyati	304
Quliyev Begimqul Melikovich	
O'zbekiston iqtisodiyotining rivojlanishi va iqtisodiy o'sish uchun barqaror investitsiya muhitini ta'minlash masalalari.....	308
Raximova Umida Rabbimovna, Elmurodova Dilnoza Farxodovna	

Biznesni qo'llab-quvvatlashda iqtisodiy-ijtimoiy holatni yaxshilash imkoniyatlari	311
Salamov Ibroxim, Janibekov Faxriddin Beknazarovich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xudayberdiyeva Marifat Umarovna	
G'alla urug'chiligidagi boshlang'ich hisob va ichki nazoratni takomillashtirish	315
Yuldashev Sherali Xaitovich, Yusupov Uchqun, Zokirov Behruz	
Baliqchilik xo'jaliklarini rejalashtirishning ahamiyati va bosqichlari	318
Dosmuratova Shaxista Kengashovna	
"Yashil" iqtisodiyot: konsepsiyaning shakllanishi va asosiy kategoriyalari	321
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Toshpulatova Kamola Xurshed qizi	
Sutchilik yo'nalishidagi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida marketing elementlaridan foydalanish	324
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Biznes jarayonlarida "xarajat" va "tannarx" kategoriyalarining nazariy jihatlarini	328
Xondamir Abdushukurov, Ulug'bek Eshmuradov	
Перспективы развития бухгалтерского учета и аудита на основе международных стандартов	333
Рахимова Умида Раббимовна, Асомиддинов Хусан Асомиддин угли, Болтабаев Диёрбек Омондурди угли, Хомидов Аслбек Отабек угли	
Asosiy vositalarni hisobga olishning xalqaro va milliy standartlarda aks ettirishning farqli jihatlarini	336
Xatamov Kobil Xayriyevich, Turabaeva Ozoda Ilxambekovna	
Qishloq hududlarida ekoturizm maskanlarining turistik salohiyati va sig'imi tahlili	340
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi, Xoshimova Sevara Bahromovna, Sayfullaev Umidulla Fazliddin o'g'li	
Chorvachilik tarmoqlarida o'tchilik infratuzilmasining hozirgi holati va istiqboldagi iqtisodiy samaradorligini oshirish imkoniyatlari	346
Salamov Ibroxim, Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Tursunov Alpomish Amanovich, Yo'ldoshev Raxim Nuriddin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi klasterlari va fermer xo'jaliklari faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari	351
Nasimjon Babayev, Dilorom Yorbekova, Umidullo Fayzullayev	
Agroklasterlarda biznes jarayonlari sotish hisobini takomillashtirish	354
Abdunazarova Sevinch, Aliqulova Zebuniso, Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida qishloq xo'jalik ishlab chiqarishining samaradorligi	360
Kudratov Rizo Turdibayevich, Abduxaliqova Farangiz Abduxoliq qizi	
Increasing Efficiency of Catering Enterprises Through Modernization	365
Kurbanova Rakhima Jamshedovna	
Chorvachilik majmuasi infratuzilmasi va uni rivojlantirish	369
Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Aslonov Xotamjon Sharibboy o'g'li	
Davlat-xususiy sherikchiligini rivojlantirishda klasterlarning ahamiyati	373
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Raxmatullayev Sherzod Mexriddinovich	
Studying the Features of Innovative Development in The Agricultural Sector of the Economy	377
Yorbekova Dilorom Muxammadkulovna	
Chorvachilikda klasterlashning ayrim masalalari	380
Urdushev Hamrakul, Mavliyanov Majid Tuychiyevich	
Issues of Development of "Green Economy" in the Context of the Actualization of the Problem of Ecology and Climate Change	385
Mukhayyo Dustova	
Xizmatlar sohasi rivojlanishining aholi turmush darajasiga ta'siri	390
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna	
Baliqchilik xo'jaliklarini rivojlantirish prognozini ishlab chiqish masalalari	393
Dosmuratova Shaxista Kengashovna	
Mahalliy soliqlar va mahalliy yig'imlarning iqtisodiy mohiyati	396
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Turizm korxonalari hisob siyosatini shakllantirish	400
Ibragimov Mansur Mardonovich	

Korxonalarda moliyaviy holatini ifodalovchi ko'rsatkichlar tahlili	404
Isturdiev Hasan Abdigapparovich, Tilabov Shohruh Baxriddin o'g'li, Yusupova Ergashoy	
Innovatsiya, innovatsion iqtisodiyot atamalarining mohiyati va ulardan samarali foydalanish yo'llari.....	408
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna, Boyjigitov Kamronmirzo Sobirjon o'g'li, Obloberdiyev Shuxrat Sharof o'g'li	
The Processing Indicators of Livestock Products on the Basis of Economic Statistical Models	411
Yorbekova Dilorom Muxammadkulovna, Hotamov Adhamjon Asqarjon o'g'li	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida tola ishlab chiqarish xarajatlari tahlili	414
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Farangiz Rustamova	
Meva-sabzavotchilikni rivojlantirishda klaster yondashuvining afzalliklari	419
Eshankulov Sirojiddin Xakimovich	
Prospects for Leaving the Population Out of Poverty	424
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Radjabov Navruzbek Azimjonovich, Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Fayzullayev Umidullo Xayrullo o'g'li	
Tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi kurashishning komplayens nazorati usullarini takomillashtirish.....	429
Sultonov Abrorbek Umarali o'g'li, Axmedov Shuxrat Xikmatullayevich	
Segmentar va moliyaviy hisobot tuzishda xo'jalik yurituvchi subyektlar mulkini baholashning metodologik muammolari	435
G'olibjon Alikulov	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish orqali yashirin iqtisodiyotni jamiyatga ta'sirini kamaytirish	439
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Abdusalomov Farruh G'ayrat o'g'li	
Sustainable Farming Futures: the Economic Need of Climate Change Program in Uzbekistan.....	443
Akhmadjon Nurullaev, Sanayeva Raxima Amirqulovna, Visola Khasanova, Bakhora Nurullaeva, Anvar Sanaev	
Problems and Prospects of Cadastral Valuation of Land Resources in the Republic of Kazakhstan	447
Berdimurat Nazimgul, Bassybekova Zh.B.	
Значение цифровизации в сельском хозяйстве	451
Сыздықова Азиза Оралбайқызы, Сапарова Айнура Алпамысовна	
Xizmatlar sohasi samaradorligini oshirish masalalari	456
Mirzayev Qulmamat Jonuzakovich, Mardanova Mohidil Otabek qizi, Mirzayev Azzamjon Jonuzokovich	
Aholini o'z-o'zini bandlikka jalb qilish orqali ishsizlik darajasini pasaytirish.....	461
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Jo'rayev Sherali Anor o'g'li	
Innovatsiyani joriy qilishning fermer xo'jaliklari daromadlariga ta'siri	465
Eshboyev Diyorbek Yo'ldosh o'g'li, Sinayev Sherali Islom o'g'li, Ismoyilov Azamat Isroyilovich	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq daromadni tan olish masalalari.....	471
Kozimjonov Abrorbek	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning yutuqlari va muammolari.....	475
Ochilova Mohigul Toshtemir qizi	
Soliq ma'murchiligida raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va uning ilmiy-nazariy asoslari tahlili	479
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Holmirzayev Sardor Ravshan o'g'li, Tursinaliyev Abdulaziz Shokirjon o'g'li	
O'zbekistonda davlat xizmatlari ko'rsatish milliy tizimini rivojlanishi: xronologik tahlil.....	484
Hasanov Habibullo	
Chorvachilikning mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyati va uning rivojlanishi.....	488
Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Tirkashev Farxod Mahmudovich, Sayfullayev Akbar Xoljigit o'g'li, Erkinov Samandar Maxmudovich	
O'zbekiston chorvachiligiga oid FAO ma'lumotlari haqida	493
Pardayeva Kamola	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq xaridorlar bilan tuziladigan shartnomalar asosida tushumni hisobga olishning ahamiyati	498
Norbekov Davron	
Paxtachilik klasterlarida ishlab chiqarishga ta'sir etuvchi omillarning tahlili	502
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Abduraxmonov Orifbek Odiljon o'g'li	

Raqamli iqtisodiyotning zamonamizdagi bugungi o'rne	506
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Zarmaxmatov Nomojjon Baxodir o'g'li	
Improving Cost Audit in Innovation Activities	510
Mustafoev is the son of Akbar Mustafa	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni mxs asosida transformatsiya qilish zaruriyati	514
Xolmurodov Otabek	
Klasterlarni tashkil etishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari va ularning mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rne	521
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Homidov Aslbek Otabek o'g'li, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li, Boltayev Diyorbek Omondurdi o'g'li	
Soliq imtiyozlarini nazariy asoslash va huquqiy tartibga solish	526
Uralov Baxtiyor Maxmudovich	
Sug'urta shartnomalari va sug'urta majburiyatlari hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	531
Ochilov Ilyos Keldiyorovich	
Обеспечение привлекательности инвестиции коммерческих банков	537
Назаров Килич Холмурадович, Нафасов Шохрухбек Хошимович	
O'zbekistonda tashqi savdoning rivojlanishi va muammolari	539
Xudayberdiyev U.	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnatga haq to'lashning nazariy jihatdan tashkiliy-iqtisodiy asoslari	542
Rajabov Navruzбек Azimjonovich, Toshmurodova Dilbar Muzaffar qizi	
Human Capital in Education	546
Ibragimov Mansur Mardonovich, Ergashev Olloyor	
Qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish hamda o'zini o'zi band qilish orqali ishsizlikni kamaytirishning nazariy asoslari	551
Jo'rayev Sherali Anor o'g'li, Abdikarimov Nazirbek Odil o'g'li, Uralov Baxtiyor Maxmudovich	
Uchqora uzumi-mayizini yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish imkoniyatlari	555
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, Janibekov Faxriddin Beknazarovich	
Moliyaviy natijalarning tavsifini takomillashtirish	561
Yusupova Farizabonu Zarifovna	
Kambag'allik va uni qisqartirish yo'llari	564
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Do'stiyorov Mirabbos Erkin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholi turmush darajasini oshirishda xizmat ko'rsatish sohasining ahamiyati	568
Xolmurodov Otabek	
O'zbekistonda aholi turmush darajasi va daromadlarining o'ziga xos xususiyatlari	570
Rajabov Navruzбек Azimjonovich, Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Saidmurodov Sardor Mirsalohovich	
SWOT-анализ конкурентоспособности национального туризма в Узбекистане в условиях преодоления последствий пандемии	574
Ochilova Mohigul Toshtemir qizi, Abduzoirov Sarvarbek	
Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va aholi turmush darajasini yanada yaxshilashda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ahamiyati	577
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, hamdamova Nasiba Ablakulovna	
Jahon iqtisodiyoti va xalqaro savdo munosabatlari	582
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Xo'jaqulov Inomjon Rustam o'g'li	
Xizmat ko'rsatish sohasini raqamli iqtisodiyot sharoitiga mos rivojlantirishning ayrim masalalari	586
Mirzayev Qulmamat Jonuzakovich, Sherzodova Diyora Sherzod qizi	
Turistik destinatsiyalarni rivojlantirish orqali turistik zonalarini takomillashtirish	589
Raxmonov Siyovush Turob ug'li, Ochilova Mohigul Toshtemir qizi	
Ivermektin, kloxantel, iversantapulus dori vositalarining marketing tahlili	592
Raxmadullayev Humoyun Rashid o'g'li, Farmonov Nizom, Salamov Ibroxim	
Цифровая оптимизация для экологической безопасности в агропромышленном комплексе	597
Юнусов Худайназар Бекназарович, Сафарова Лола Улмасовна	

Смысловой – системный анализ процессов обработки плодов и овощей энергии начального импульса.....	602
Курбанов Жамшед Маджидович, Курбонова Мадина Жамшедовна	
Формирования алгоритма расчета эффективности транспортно-логистической системы поставок грузов.....	605
Кубаев Улугбек	
Роль и потенциал севооборота в создании устойчивых и экологически чистых систем в сельском хозяйстве на основе цифровизации	611
Юнусов Худайназар Бекназарович, Сафарова Лола Улмасовна	
Qoramollar uchun ozuqa ratsionini tuzishda innovatsion yondashuv	617
Mavlyanov Majid Tuychiyevich	
Landshaft bog'dorchilikni rivojlantirishda autocad dasturining o'rni.....	624
Ravshanov Sanjar Tolibjonovich, Sulaymonov Mirobid Abduxolikovich	
Aniq qishloq xo'jaligida o'zgaruvchan me'yorlarni qo'llash	628
Akbarov Husan O'zbekxonovich, Bekzod Qudratov	
Raqamli iqtisodiyotda neyron tarmoqlaridan foydalanishning ahamiyati	634
Otoboyeva Aziza Shakirovna	
Iqtisodiy masalalarni tahlil qilish, me'yorlash, rejalashtirish, baholash hamda bashorat qilishda korrelyatsiya va regressiya usuli	637
Aktamova Vasila Uktamovna, Axtamova Umida O'ktam qizi	
Iqtisodiy ekonometrik modelni tuzish hamda avtokorrelyatsiya mavjudligini aniqlash	641
Raximov Abdulaxad Nematovich	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda agrovoltaiika texnologiyasini qo'llash istiqbollari	646
Berdiyev G'ayrat Ibragimovich, Eshpulatov Dostonbek Baxodir o'g'li, Malikova Sevinch Telman qizi	
Развитие системы цифровизации в сельском хозяйстве и в народной медицине	650
Рахмонов Фариз Зафаржонович, Мухиддинова Сабрина Мунисовна, Усманова Лайло Рахматуллаевна, Рахмонова Хабиба Нуруллаевна	
Raqamli iqtisodiyot fanlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik metodlar va virtual onlayn kurslardan foydalanish.....	653
Sulaymonov Mirobid Abduxolikovich	
Qishloq xo'jaligini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari	656
Ravshanov Sanjar Tolibjonovich	
Ekin maydonlari tuproqlarini tahlil qilish va boshqarishda sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanishning o'rni..	660
Otoboyeva Aziza Shakirovna, Artikov Farxod Sayfiddinovich, Usanov Yoqub Dilmurod o'g'li	
О некоторых нестандартных способах решения иррациональных уравнений	664
Актамова Васида Уктамовна	
Корхоналарни тугатишнинг норматив ва ташкилий-услугий таъминотини такомиллаштириш	666
Дусмуратов Раджапбай Давлатбаевич	
Юридик шахсларни тугатишнинг норматив-ҳуқуқий таъминоти.....	670
Давлетов Икрам Рахимберганович	
Саноат корхоналарида мулкый муносабатларни тартибга солишнинг илмий назарий асослари.....	674
Бобобеков Эргаш Абдумаликович	

CHORVACHILIKDA KLASTERLASHNING AYRIM MASALALARI

Urdushev Hamrakul

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti dotsenti, i.f.n.

Mavliyanov Majid Tuychiyevich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada chorvachilik tarmog'ini rivojlantirishda klaster yondoshuvining afzalliklari ko'rsatilgan. O'zbekiston chorvachiligi raqobatbardoshligini oshirishda chorvachilik tarmog'ini klasterlash masalalarini tadqiq qilish bugungi kunda dolzarbdir.

Kalit so'zlar: Qishloq xo'jaligi, chorvachilik, chorvachilik kompleksi, klaster siyosati, logistika, infratuzilma, integrator.

Abstract: Some issues of clustering in livestock farming. The article discusses the advantages of the cluster approach in the livestock industry. This issue is relevant today, since the policy of clustering, in order to ensure increased competitiveness of the regions of Uzbekistan, has not been sufficiently studied.

Key words: Agriculture, animal husbandry, livestock complex, cluster policy, logistics, infrastructure, integrator.

Аннотация: В статье рассматриваются преимущества кластерного подхода в животноводческой отрасли. Данный вопрос актуален на сегодняшний день, так, как, политика кластеризации, в целях обеспечения повышения конкурентоспособности регионов Узбекистана, недостаточно исследована.

Ключевые слова: Сельское хозяйство, животноводство, животноводческий комплекс, кластерная политика, логистика, инфраструктура, интегратор.

KIRISH

Chorvachilik va qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish va ularni qayta ishlash-mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish, mahsulotlar assortimentini ko'paytirish, xom ashyoni chuqur qayta ishlash texnologiyalarini o'zlashtirish va joriy etish ishlari bajarilganda amalga oshirilishi mumkin. Iqtisodiyotning agrar sektorida bu maqsadlarga erishish uchun samarali klaster boshqaruv tizimidan foydalanish zaruriyati yuzaga keldi va uni amaliyotga joriy etish 2017-yildan boshlandi. Shu munosabat bilan ilmiy maqolada chorvachilikning iqtisodiy ko'rsatkichlarini ularning o'zgarish tendensiyalarini hisobga olgan holda o'rganish, mintaqa doirasida klaster boshqaruv tizimini shakllantirish masalalarini o'rganish va tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA USULLARI

Maqola ochiq materiallar, ilmiy nashrlar va Internet axborot resurslari manbalari asosida tayyorlangan va unda analiz va sintez, deduksiya va induksiya kabi ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

M.Porter klasterga "geografik joylashuv, o'zaroharakat, ixtisoslashuv, innovatsiyalar kabi omillar birlashuvidan foydalanish imkonini beruvchi tashkilotlarni birlashtirishning yangi modeli" sifatida qaraydi ^[1]. Olimning fikricha, mamlakatning raqobatbardoshligiga uning alohida kompaniya, firma va korxonalarining emas, balki klasterlarning xalqaro raqobatbardoshligi prizmasi orqali qarash kerak bo'ladi, bu yerda klasterlarning ichki resurslardan samarali foydalanishi muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston chorvachilik tarmog'ida klasterlash, raqobat muhitini rivojlantirishning muammolari, bozor sharoitida chorvachilik korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va barqaror o'sish masalalari hali yetarlicha o'rganilmagan. Shu munosabat bilan zamonaviy sharoitlarda chorvachilik tarmog'ining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan nazariy, amaliy va uslubiy xulosalar ishlab chiqish zaruriyati yuzaga keladi.

Yetakchi qishloq xo'jaligi mamlakatlari rivojlanishining hozirgi tendensiyalarini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston agrosanoat majmuasini yanada rivojlantirish davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash samaradorligini oshirish va agrobiznesni rivojlantirish uchun teng, qulay shart-sharoitlarni yaratish orqali qishloq xo'jaligi mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilishi kerak.

Butun kunda O'zbekiston qishloq xo'jaligini klasterlash metodologiyasining dastlabki va asosiy sharti barcha toifadagi xo'jaliklari o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarning mavjudligi hisoblanadi. Ushbu munosabatlarni deyarli har qanday qishloq joylarida mustahkamlash maqsadga muvofiqdir, yetuk, rivojlangan klasterlar bo'lgan qat'iy o'zaro bog'liq tizimlarni yaratish vazifasi muhimdir. Mamlakatning butun qishloq xo'jaligini klasterlash metodologiyasining dastlabki va asosiy sharti barcha toifadagi xo'jaliklar o'rtasidagi munosabatlarning mavjudligi hisoblanadi. Mintaqaviy klasterning ishlash mexanizmi va ishlab chiqarish jarayoni nafaqat yirik korxonalarni, balki kichik va o'rta biznesni ham jalb etgan holda, aholining yuqori turmush darajasi va sifatini ta'minlovchi raqobatbardosh va investitsion jozibador iqtisodiyot modeliga asoslanadi.

Chorvachilik tarmog'ini jadal rivojlantirish, zamonaviy va innovatsion uslublarni joriy etish, mahsulotlar ishlab chiqarish hajmini oshirish va turlarini kengaytirish, shuningdek, aholini mahalliy sharoitda ishlab chiqarilgan sifatli va arzon chorva mahsulotlari bilan uzluksiz ta'minlash maqsadida sohada chorvachilik klasterlari, chorvachilik komplekslarini faoliyat ko'rsatishi yo'lga qo'yilmoqda. Shuningdek, mamlakatimizda chorvachilikka ixtisoslashgan korxonalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimi joriy etilmoqda.

Hozirgi davrda chorva mahsulotlarini ishlab chiqarish quyidagi chorvachilik subyektlari tomonidan amalga oshirilmoqda: chorvachilik klasterlari; chorvachilik komplekslari (shu jumladan, paxta-to'qimachilik, g'allachilik va sholichilik klasterlarining chorvachilik komplekslari); chorvachilik fermer xo'jaliklari; dehqon xo'jaliklari; tomorqa egalari va boshqa qishloq xo'jalik korxonalari. Masalan, "G'ofurjon dehqon" (MChJ-Farg'ona viloyati) chorvachilik kompleksida Chexiya, Daniya, Germaniya, Avstriya davlatlaridan keltirilgan ming boshga yaqin zotdor qoramollar parvarish qilinib, uning 300 boshini sog'in sigirlar tashkil etadi. Ulardan kuniga o'rtacha 27-28 litrdan sut sog'ib olinadi. Chorvachilik kompleksi tegishli 347 gektar ozuqa maydoniga ega. Ozuqa ekinlarini yetishtirishda 4 dona traktor, kombayn va ozuqani yetishtirish, yig'ib olish va saqlashda zarur bo'lgan 10 turdagi agregatlardan unumli foydalaniladi. Chorvachilik kompleksida 10 tonna sutni qayta ishlab sariyog', pishloq kabi mahsulotlarni ishlab chiqaradigan liniyasini ishga tushirish loyihalashtirilgan¹. Kompleksda qoramollarni boqish, sut sog'ish, oziqlantirish, chiqindilardan tozalash bilan bog'liq barcha jarayonlar avtomatlashtirilgan. 60 nafardan ziyod ishchi faoliyat ko'rsatayotgan chorva kompleksida jarayonlar to'liq zamonaviy texnologiyalar yordamida amalga oshiriladi.

Chorvachilik tarmog'ining holatini tahlili tarmoq raqobatbardoshligining "o'sish nuqtalari"ni aniqlash imkonini beradi. Agrosanoat zonalari hududida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash korxonalari, chorva naslchiligi va urug'chiligi xo'jaliklari, reproduktiv korxonalar, ilmiy, tajriba-ishlab chiqarish va o'quv xo'jaliklari joylashgan aholi punktlaridan "o'sish nuqtalari" sifatida foydalanish mumkin. Agrosanoat zonalari qishloq xo'jaligi va infratuzilmasi rivojlangan yoki ularni kelajakda rivojlantirish salohiyatiga ega bo'lgan hududlarda tashkil etiladi.

Chorvachilik klasterining fermer xo'jaliklarida poda tarkibi "go'shtga yo'naltirilgan", "sutga yo'naltirilgan" va "sut-go'shtga yo'naltirilgan" bo'lishi mumkin. Respublikamiz chorvachiligida "sut-go'shtga yo'naltirilgan" chorvachilik fermer xo'jaliklari yetakchi o'rinni egallaydi. Chorvachilik klasteri – bu, qoramolchilikni rivojlantirishga ixtisoslashgan fermer, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari, qishloq xo'jalik korxonalarining o'zaro harakatlarning ochiq tizimidir^[2]. Ular kooperatsion aloqalar, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar tizimini boshqarish funksiyasini bajaruvchi integrator – kompaniya atrofida quriladi.

O'rganishlar, mintaqaning raqobatbardoshligi "iqtisodiy potensial, undan foydalanishning samaradorligi va raqobatli ustunliklari" kabi uchta ko'rsatkich bloklari bo'yicha qiyosiy tahlil qilinib va uning asosida klaster shakllantiriladigan mintaqa aniqlanishini ko'rsatadi. Nazariyaning qayd etilgan xususiyatlari mintaqaviy klasterni "geografik va texnologik o'zarobog'langan raqobotlashadigan korxonalar guruhining uzluksiz innovatsion jarayonlarga asoslangan mahsulotlar ishlab chiqarish va sotish yoki xizmatlar uchun birlashuvi" kabi asoslaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Klaster – bu innovatsion faol bo'lgan korxonalarning doimiy konsentrsiyalashib borishidir. Innovatsion faollik, firma va korxonalar faoliyatlarini innovatsion rivojlanishga yo'naltirilishini nazarda tutadi. Klasterga oid tadqiqotlarda klaster tarkibini aniq ifodalash uchun zarur bo'ladigan o'zaro aloqalarni – gorizontaal va vertikal kabi ikki turi ajratib ko'rsatiladi^[6-10].

Klasterga oid tadqiqotlarda klaster tarkibini aniq ifodalash uchun zarur bo'ladigan o'zaro aloqalarni – gorizontaal va vertikal kabi ikki turi ajratib ko'rsatiladi^[11-15]. Klaster tarkibini asosiy bosqichlari: yirik korxonalarni yoki ularni konsentrsiyalashuvini tahlil etish; boshqa korxonalar bilan vertikal o'zaro aloqalarni tahlil etish; tarmoqlarni gorizontaal aloqalarini tahlil etish; maxsus texnologiyalarini, kapitalni, axborotlarni, infrastrukturallarni generatsiyalovchi korxonalarni tahlil etish; klasterning birlashgan rezidentlarini tahlil etish; klaster doirasida, klasterni samarali faoliyat ko'rsatishini ta'minlovchi davlat organlari faoliyatini tahlil etishdan iborat bo'lishi lozim.

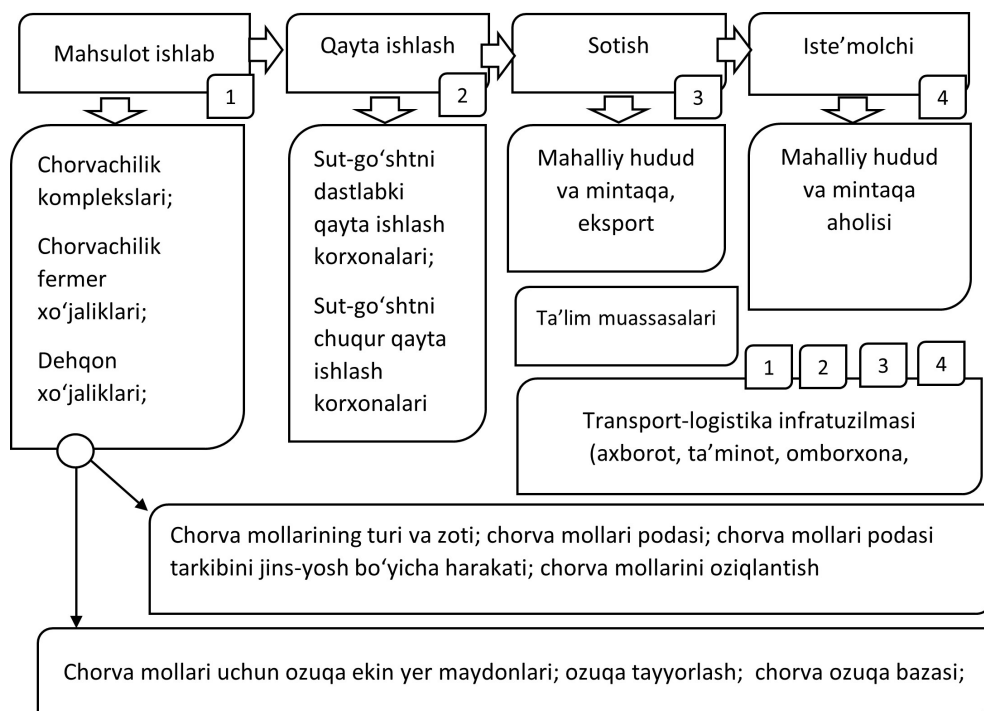
1 Чорвачилик-кут-барака манбаи https://uza.uz/uz/posts/chorvachilik-qut-baraka-manbai_503734?q=%2Fposts%2Fchorvachilik-qut-baraka-manbai_503734

Ekspert baholashlariga ko'ra, chorvachilik klasterlari vertikal ishlab chiqarish zanjiridagi (mahsulot ishlab chiqarish, qayta ishlash) bo'g'inlarining o'zaro harakatlar tamoyiliga muvofiq ishlaydi. Demak, bunda qo'shni ishlab chiqarish bo'g'inlari klaster yadrosining asosini tashkil etadi. Klaster yadrosini har bir bo'g'ini o'z navbatida mahsulotlar ishlab chiqaradigan va bozorga taqdim etadigan turli xil mulkchilik shakliga ega turli xil ishlab chiqarish quvvatlariga ega bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlarni o'z ichiga oladi. Klaster yadrosi atrofida qolgan hamkorlar shakllantiriladi ^[3].

Klaster yondashuvida, birlashuv quyidan boshlangan tashabbus bilan amalga oshiriladi. Bunda har bir ishtirokchi (hamkor) nafaqat birlashmaning, balki ularning har birining raqobatbardoshligini oshirish uchun birligida ishlash zarurligini tushunadi. Klaster, yangi ishtirokchilar uchun samarali rivojlanish va qishloq joylarda kichik tadbirkorlikni rivojlantirish uchun real imkoniyatlar yaratib boradi. Bu, ayniqsa, davlatdan subsidiyalarini olib, o'z ishlab chiqarish, qayta ishlash va sotish biznesini boshlaganlar uchun zarur hisoblanadi. Ko'p hollarda chorvachilikda faoliyat ko'rsatadigan kichik subyektlarda ozuqa va yosh hayvonlarning yetishmasligi kuzatiladi. Bunday imkoniyatlar bilan o'sish raqobatbardosh mahsulotlar yaratish deyarli mumkin emas, shuning uchun bu jarayonda manfaatdor hamkorlarning yordamlari amalga oshiriladi. Klaster bo'g'inlari va subyektlarini alohida faoliyat ko'rsatish munosabati bilan ishlab chiqarilgan mahsulot va tovarlarni narxlarini shakllantirish va vertikal-gorizontalligiga bir-biriga o'tkazishda manfaatlar to'qnashuvi yuzaga keladi. Har bir subyekt o'z mahsulotlari, tovarlari yoki xizmatlari uchun yuqori narxni olishga va har bir keyingi subyekt esa ularni kamaytirish uchun harakat qilishi kuzatiladi. Chorvachilikda yuzaga keladigan bunday holatlar shartnomaviy munosabatlar bilan tartibga solinadi.

Chorvachilik sohasi har xil quvvatga ega bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlar (chorvachilik fermer xo'jaliklari, dehqon xo'jaliklari va tomorqa egalari) birlashtirilganda, har bir bo'g'in doirasida raqobat munosabatlari paydo bo'ladi. Ma'lumki, yirik chorvachilik kompleksi yoki chorvachilik fermer xo'jaligida ishlab chiqarish tannarxi kichik xo'jalik subyektlariga nisbatan pastroq bo'ladi. Shu boisdan yirik chorvachilik tuzilmalari orqali klasterni rivojlantirishga e'tibor qaratiladi. Klaster tarkibidagi kichik subyekt xo'jaliklari e'tiborini, o'z mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirish, mehnat, texnik va texnologik yechimlar orqali xarajatlarni kamaytirishga qaratadilar. Shu bilan birga, kichik fermer xo'jaliklari mahalliy aholini ish bilan ta'minlashi muhim ahamiyat kasb etadi. Chorvachilik klasterini barqaror rivojlanishi – kichik chorvachilik xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash – ularni yirik qishloq xo'jaligi korxonalari bilan integratsiyalashuvida namoyon bo'ladi.

O'rganishlar, chorvachilik klasterida yirik xo'jaliklari kichik fermer xo'jaliklariga ozuqa, yosh hayvonlarni ko'paytirish va boqish, shuningdek, hayvonlarni parvarish qilishda yordam berishdan manfaatli afzalliklarga ega bo'lishini ko'rsatadi. O'zaro manfaatli munosabatlar klasterning ishlab chiqarish va qayta ishlash doirasida ham, mahsulotlarni bozorida sotishda ham raqobatbardoshlikni rivojlantirishga bevosita yordam beradi. Klasterning har bir bo'g'ini ishtirokchi-hamkorlarga o'z ta'sirini o'tkazab boradi. Masalan, klasterning "sotish" bo'g'ini "qayta ishlash" bo'g'inidan sifat va assortimentni oshirishni, o'z navbatida "qayta ishlash" bo'g'ini esa "mahsulot ishlab chiqarish" bo'g'inidan xomashyoning miqdori va sifatini oshirish talablarini qo'yadi (1-rasm.).

1-rasm: Chorvachilik klasterini gorizontal va vertikal bog'lanishi sxematik ko'rinishi (Muallif ishlanmasi)

Chorvachilik klasteri – o‘zaro bog‘langan ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish tuzilmalarining murakkab zanjiri bo‘lib, ularning zamonaviy integrasiyalashuvi ishlab chiqarilgan mahsulotlarning raqobatdoshligining oshishiga asos bo‘ladi. Bozorda raqobatbardoshlik – taqdim etilayotgan mahsulotning sifat va bahosi bilan belgilanadi, o‘z o‘rnida mahsulot bahosi uning tannarxga bog‘liq bo‘lib, bahoning tannarxdan past bo‘lishi bankrotlikka olib keladi. Barcha sohalarda bo‘lgani singari, chorvachilik klasterining asosiy vazifalaridan biri ishlab chiqarish xarajatlarni kamaytirishdir. Chorvachilik klasterida ishlab chiqarish xarajatlarini pasaytirish, innovatsiyalar, ishlab chiqarishga yangi texnologiyalarni qo‘llash, mavjud resurslardan samarali foydalanish va investitsiyalarni jalb etish evaziga erishiladi. Go’sht va sut tez buziladigan va saqlash muddati uncha uzoq bo‘lmagan mahsulotlar toifasiga kiradi. Shu boisdan iste’molchilarga go’sht-sut va ularni qayta ishlangan mahsulotlarini yangi, sof holda saqlangan holda taqdim etishni taqozo qiladi. Shuning uchun chorvachilik mahsulotlarni katta muzlatkichlarda saqlash, istemolchilarga yetkazib berish va sotish bo‘yicha xizmatlar muddati vaqt birligi bilan chegaralanadi. Infstruktura bo‘g‘inini transport tizimi ishlab chiqarish, saqlash, qayta ishlash va tijorat faoliyatining barcha bosqichlarida bog‘lovchisi bo‘ladi va har qanday mahsulotning bozor narxida sezilarli ulushga ega bo‘ladi. Klasterning yakuniy bo‘g‘ini “iste’molchi”si – inson bo‘lib, u iqtisodiy tovarlarni ham ishlab chiqaruvchi, ham iste’molchi hisoblanadi. Iste’molchilar talab va taklifni shakllantiradi. Iste’molchi mintaqa yoki hududning aholisi, shu bilan birga u ishchi kabi chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish, qayta ishlash va tijorat jarayonlarining ishtirokchisidir. Shu boisdan, klaster va umuman bozor iqtisodiyotining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi iste’molchi oladigan daromad bilan belgilanadi. Daromad aholi bandligiga bog‘liq bo‘lganligi sababli, uni ta’minlash klasterning asosiy vazifalaridan biri bo‘ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Chorvachilik mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishning asosi bo‘lgan hududiy klaster modelining ilmiy nazariyasi to‘liq ma’noda quyidagi metodologik muammolarni hal qilishni taqozo etadi: iqtisodiyotni klasterlashtirishni o‘rganishning nazariy va uslubiy yondashuvlarini umumlashtirish; hududdagi chorvachilik tarmog‘ining hozirgi holatini baholash; chorvachilik mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash va parvarishlash bilan shug‘ullanuvchi korxonalar (chorvachilik komplekslari, chorvachilik fermer va dehqon xo‘jaliklari, tomorqa egalari) faoliyati samaradorligini aniqlash; chorva mollari podalarining tarkibi va podalardagi qoramollarning jins-yosh guruhlaridagi harakati; poda tarkibidagi chorva mollari jins-yosh guruhlari uchun ilmiy asoslangan oziqa rasionlarini tuzish.

Klasterlar faoliyati quyidagi maqsadlarga erishishga qaratilishi maqsadga muvofiq bo‘ladi: yangi texnologiyalarni joriy etish orqali klaster qatnashchilarining raqobatbardoshligini oshirish; turli hokimiyat tuzilmalarida klaster ishtirokchilarining manfaatlarini konsolidasiyalangan lobbisi; yirik korxonalarni isloh qilish sharoitida aholi bandligini ta’minlash; xarajatlarni kamaytirish va tegishli bilimlarni talab qiladigan samaradorlikni oshirishning sinergetik effektdan foydalanish va logistika, muhandislik, axborot texnologiyalari va boshqa yondashuvlarni birlashtirish.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Porter M. Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Microeconomic Competitiveness Index. // The Global Competitiveness Report 2002. – New York: Oxford University Press for the World Economic Forum, 2002. – pp. 23-45.
2. Мавлянов М.Т. (2019). Чорвачиликни ривожлантиришда оптималлаштириш усуллари кўллашнинг афзалликлари// Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги “Эл-юрт умиди” жамғармасининг “UzBridge” электрон журнали. 2-сон. Октябрь, 2019 йил. 12–26 б. uzbridge.eyuf.uz http://uzbridge.eyuf.uz/maqolalar/Maqola_2_son_2019.pdf
3. Андреев А.В. Формирование агропромышленных кластеров в мясном подкомплексе на уровне региона. “Животноводство и молочное дело” Вестник СГТУ. 2012. –№ 1 (63). Выпуск 1. <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-agropromyshlennykh-klasterov-v-myasnom-podkomplekse-na-urovne-regiona>
4. Эшов М. (2023). Логистика хизматларини ташкил этиш ва бошқариш тизимини такомиллаштириш. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 9–16. <https://doi.org/10.47689/TSUE2022-pp> https://inlibrary.uz/index.php/development_economy/article/view/16259
5. Саидрахмедов У. Кластер назарияси ва унга амалий ёндашувлар. Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations Issue – 4 № 2 (2023) / ISSN 2181–1415 DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss2-pp51-56> <https://inscience.uz/index.php/socinov/index>
6. Мавлянов М., & Урдушев Х. (2024). КЛАСТЕРНЫЙ ПОДХОД: ПРЕИМУЩЕСТВА ЖИВОТНОВОДЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари / Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук / Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 4(2). <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I2Y2024N05>
7. Мавлянов М. (2023). КЛАСТЕР ТАСНИФИ ВА УНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ. Conference on Digital Innovation: “Modern Problems and Solutions”. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2209>.

8. Khamrakul Urdushev, Majid Mavlyanov, Sirojiddin Eshankulov. (2020). Issues of clustering agriculture in Uzbekistan. *ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal* 10(10):1180. ISSN: 2249-7137 Vol. 10, Issue 10, October 2020 DOI:10.5958/2249-7137.2020.01261.6
9. Урдушев Х., Мавлянов М., & Эшанкулов С. (2023). АГРОКЛАСТЕРЛАРНИ ТАСНИФЛАШГА ЁНДАШУВЛАР, МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ ВА СИНФЛАНИШИ. *Nashrlar*, 1(2), 305–309. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/435> <https://doi.org/10.60078/2023-vol1-iss1>.
10. Урдушев Х. (2023). АГРОСАНОАТ КЛАСТЕРЛАРИ ТИЗИМ СИФАТИДА. Conference on Digital Innovation: "Modern Problems and Solutions". извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2112>
11. Урдушев Х., Мавлянов М., Эшанкулов С. и Розиева Г. (2023) "Агрокластеры и место цифровых технологий в их развитии". Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук / Actual Problems of Humanities and Social Sciences, 3(6), сс. 115–125. DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I6Y2023N15>.
12. Хамракул Урдушев, Маджид Мавлянов, Сирожиддин Эшанкулов. Кластерлар қишлоқ хўжалиги ва chorvachilikda хўжалик юритиш фаолиятини замонавий усуллари сифатида. Samarkand branch of Tashkent State Agrarian University Theoretical and practical foundations of introducing smart agriculture in Uzbekistan. Volume 4 | SamTSAU Conference | 2023. <https://cyberleninka.ru/article/n/klasterlar-ishlo-h-zhaligi-va-chorvachilikda-h-zhalikyuritish-faoliyatini-zamonaviy-usullari-sifatida>.
13. Khamrakul Urdushev; Khudaynazar Yunusov; Sirojiddin Eshankulov. (2021). Analysis of the Current State of the Economy of Fruit and Vegetable Clusters in Uzbekistan. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding (IJMMU)*. ISSN 2364 – 5369. Volume 8, Issue 5, May, 2021. Hamburg, Germany Pages: 321 – 329. <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/2673>.
14. Урдушев Х., Эшанкулов С., Мавлянов М.Т. (2022). Кластерлар интеграциялашган тузилма сифатида. Veterinariya va chorvachilikda innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqarish va joriy etishning istiqboldagi vazifalari" nomli xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, 2022-yil. <https://sciencebox.uz/index.php/tibbiyot/article/view/4801/4328>.
15. Khamrakul Urdushev. (2021). About Formation of Agrarian Clusters in Uzbekistan. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding(IJMMU)*. <http://dx.doi.org/10.18415/ijmmu.v8i11.3222> ISSN 2364-5369, Vol 8, No , November 2021.Hamburg, Germany Pages:409-415. Impact Factor: SJIF=6.862. <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/3222>.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Alfraganus universiteti dotsenti, i.f.f.d. (PhD) Fayziyev Oybek Raximovichning umumiy tahriri ostida nashrga tayyorlandi.

O'zbek tili muharriri: Ulug'bek Eshmuradov

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Rus tili muharriri: Abdimo'min Alikulov, i.f.d., professor

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Bobur Ochilov

2024. Maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Topshirildi: 10.04.2024-yil. Nashrga ruxsat etildi: 19.04.2024-yil.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi
Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro‘yxatdan
o‘tkazilgan.